

Географско положение, граници и големина

Северния Централен район обхваща земите на Плевенска , Ловешка , Великотърновска и Габровска област. Състои се от три основни единици: Дунавска равнина с Крайдунавски низини , Предбалкан и Стара планина. Районът е от големите по територия и население административно-териториални единици. В него са съсредоточени значителни природни , човешки и финансови ресурси. Важна стопанска роля за района изпълняват жп линията и шосето с направление София-Варна.

Северния Централен район заема 15 149 кв. км. площ или 13,6% от територията на страната.

Стопанскогеографска преценка на природните условия и ресурси

Повърхнината на района е разнообразна. Релефа се изменя от север на юг. В Крайдунавските низини природните условия дават предпоставки за развитие на зеленчукопроизводството , отглеждането на зърнени култури , на коноп и захарно цвекло.

Дунавската хълмиста равнина има равнинен релеф и множество течащи и язовирни води , които дават възможност за специализиране в производството на зърнени култури (пшеница , царевица, соя и др.) и технически култури (слънчоглед , захарно цвекло и тютюн).

Природните условия съчетани с нископланинския релеф на Предбалкана благоприятстват отглеждането на трайни насаждения – лозя , сливи , череша , вишни , малини , касис. Долините и долинните разширения на реките позволяват прокарването на пътища и отглеждането на зърнени култури и зеленчуци.

Условията , които преобладават в най-южната част на района заета от Главната Старопланинска верига , са благоприятни за отглеждане на студенолюбиви култури. В тази част на района са и високопланинските пасища , които са предпоставка за

развитие на пасищното животновъдство – овцевъдство и говедовъдство.

Полезните изкопаеми в района са ограничени по вид и запаси , което се отразява върху промишлената му специализация. Важно значение за района има добива на кредата , добивана при с.Бяла вода , Никополско. Юрските и кредитните варовици в Предбалкана са добра предпоставка за развитието на вародобива , циментовата промишленост и строителството. Промислено значение имат запасите на огнеупорни глини при селата Буковлък и Опанец , които служат като суровина за производството на огнеупорни тръби. Промислено значение имат и 14-те базалтови могили между Свищов и Сухиндол и находищата на базалт при Плачковци.

Климатичните условия на района са разнообразни и в голяма степен зависят от конфигурацията на релефа. Общо климатът е умереноконтинентален. Средната годишна температура е около 11,5° С . Много важен фактор за развитието на селското стопанство са валежите. Сериозни щети на зеленчукопроизводството нанасят ранните есенни и късните пролетни слани.

Водните ресурси на района са ограничени. Реките Вит , Осъм , Росица и Янтра имат почти еднакво приложение – главно в отраслите на промишлеността на градовете Тетевен , Плевен , Троян , Ловеч , Севлиево , Габрово , Велико Търново и Горна Оряховица. Яз. “Ал. Стамболийски” , чиито води се използват за производство на електроенергия и за напояване , е построен на р. Росица. Подпочвените води се използват слабо от промишлеността , селското стопанство и бита.

В този район има и предпоставки за развитието на балнеолечението. Това се дължи на минералните води при селата Шипково(Троянско) , Сливек (Ловешко) , Вонеща вода и Климентово (Великотърновско) .

Почвите оказват съществено значение върху специализацията на селското стопанство. В Крайдунавските низини и долини са разпространени алувиално-ливадните почви , които са благоприятни за отглеждане на зеленчуци. В Дунавската равнина се срещат черноземни почви , които са подходящи за зърнено-хлебните , зарнено-бобовите , зърнено-фуражните и техническите култури (зах. цвекло , слънчоглед , тютюн , коноп). На Предбалкана се отглеждат трайни насаждения като лозя и овощни насаждения. Това се дължи на сивите горски почви. Върху кафявите горски почви и Стара планина се отглеждат картофи , ръж , овес и фуражни култури.

Горските ресурси на района осигуряват 14 % от запасите на дървесина в страната. В Дунавската равнина виреят върби и тополи. В Предбалкана преобладават габър , липа , клен , ясен. В Стара планина е разпространен букът , който е предпоставка за развитието на дървообработването в Тетевен , Троян , Бели и Черни Осъм , Севлиево , Габрово , В.Търново , Елена. Също така тук се намират и природните резервати Боатин и Царичина

Природните условия и ресурси благоприятстват комплексно развитие на стопанството на Северния Централен район.

Население и трудови ресурси

Населението в Северния Централен район намалява. Средната му гъстота е 59,2 д./кв км , което показва че тя е по-ниска от средната за страната.Гъстотата на населението е разпределена неравномерна , а демографски е силно застаряло.Делът на населението над трудоспособна възраст в района е 27,6%, което е много над средните показатели за страната.Естественият прираст е отрицателен (-9,0‰). Раждаемостта е едва 7,9 ‰ , а смъртността – 16,9‰ .Детската смъртност е 11,0 ‰ .

Градското население съставлява 66,5% от населението на района. Механичният прираст е отрицателен. Основната част от мигриращите се насочва към София и Варна.

Близо 42,7% от икономически активното население работи в промишлеността,а 6,5% - в селското стопанство.

Структура на икономически активното население

Отрасли

%

Промисленост

42.7

Селско и горско стопанство

6.5

Транспорт и съобщения

7.3

Търговия

12.0

Други

31.5

Делът на заетите в третичния сектор съставляват 45.1% от заетите лица. На населението в района се падат 11.2% от заетото население на страната. Броят на безработните е 40.8 хил. д. или 9.1% от безработните в страната .

равнина. В района се произвежда както фуражен, така и пивоварен ечемик.

Техническите култури осигуряват около 14 % от продуктите на растениевъдството. От тях най-голямо стопанско значение имат производството на слънчоглед, захарно цвекло, а в Крайдунавските низини – коноп.

Зеленчуци се произвеждат в долините на реките , а Горнооряховският край е специализиран в производството на зеленчукови семена.

Лозята в този район са разположени предимно по Дунавския бряг- Свищовско , както и в Павликенско , Плевенско и Великотърновско, но поради недостиг на трудови ресурси площите им намаляват. Овощарството е застъпено в Предбалкана и в ниските части на Стара планина . В Троян работи Научноизследователски институт по овощарство и високопланинско животновъдство.

Животновъдството в този район е добре развито. Поради износ на живи животни в арабските страни , броят на говедата и на овцете силно намаля. Пасищното животновъдство е застъпено в Предбалкана и Стара планина. Свиноевъдството и птицевъдството са застъпени предимно в зърнопроизводителните части на района.

В тази част от страната се произвежда значителна част от преработените селскостопански произведения .

Относителен дял на района в производството на някои хранителни продукти (в %)

Захар

Месо

Яйца

Сирене и кашкавал

Мляко

42,7

26,8

18,3

12,4

13,3

Брашно

Плодови консерви

Зеленчукови

консерви

Растителни масла

12,2

44,8

20,7

21,0

Най-важното място във вторичния сектор се отрежда на отраслите на промишлеността със специализиращо значение. В тези отрасли работят 47,6 % от всички заети в стопанството на района. Преработващите отрасли от този сектор осигуряват 98,1 % от промишлената продукция на района.

Промишлеността е водещ стопански отрасъл. Специализиращите промишлени отрасли за района са хранително-вкусовата промишленост (16,1 %) , машиностроенето и металообработването (56,0 %) , химическата (33,1 %) , електронната и електротехническата (10,7%) , текстилната и трикотажната (18,4 %) , дърводобивната и дървообработващата промишленост (25,2 %).

Отраслова структура на промишлеността в района(2001 г.)

Отрасъл

%

Енергетика

Нефтодобивна каменовъглена и газодобивна промишленост

Черна и цветна металургия и рудодобив

Машиностроене и металообработване

Електронна и електротехническа промишленост

Химическа,нефтохимическа и каучукова промишленост

Промишленост за строителни материали

Дърводобивна и дървопреработваща промишленост

Целулозно-хартиена промишленост

Стъкларска и порцеланово-фаянсова промишленост

Текстилна и трикотажна промишленост

Шивашка промишленост

Кожаро-кожухарска и обувна промишленост

Хранително-вкусова промишленост

Други отрасли на промишлеността

Частен сектор

5,1

-

6,8

18,6

3,8

12,1

7,5

3,0

2,7

1,9

10,0

2,5

23,3

2,7

91,2

Машиностроенето и металообработването заема 18,6% в района и е вторият по значение промишлен отрасъл, който осигурява 26,0% от продукцията на отрасъла в страната. Транспортното машиностроене има водещи функции в него. Специализиращо значение имат производството на електротелфери в Габрово, на малки електротелфери в Горна Оряховица и на електротелферни двигатели във Велико Търново. Специализиран в производството на пътнически вагони е жп заводът в Дряново.

Машиностроителният завод в Дебелец е специализиран в производството на строителни и пътни машини, а този в Полски Тръмбеш – в производството на машини за животновъдството.

Специализиращо за района е електротехническото, електронното и радиотехническото машиностроене, които заемат 3,8% от района и 10,7% от републиканската продукция. Заводи за запаметяващи устройства има в Габрово и Велико Търново. В кабелният завод в Севлиево се произвеждат шнурове и кабели, които са база за развитие на електротехническото машиностроене. В Ловеч, Троян и Тетевен заводите “Елпром” произвеждат електромотори и други електротехнически машини, чиято продукция е 87% в България.

Друг важен отрасъл за Северния Централен район е химическата, нефтохимическата и каучуковата промишленост. Той заема 12,1% в района. На този отрасъл се падат 33,1% от продукцията на отрасъла в страната. Едно от водещите места в отрасъла има фирма “Плама”, Плевен, която е специализирана в производство на масла. Водещо значение има и химическият комбинат “Свилоса” в Свищов, който използва дървесина за суровина и произвежда изкуствени влакна от вълнен, копринен и памучен тип. Неговата продукция задоволява част от потребностите на текстилните и трикотажните предприятия. Пластмасови изделия се произвеждат във Велико Търново, Габрово и Плевен. Лекарства се произвеждат в единствения в района Химико-фармацевтичен завод в Троян.

Промишлеността за строителни материали осигурява 24,3% от продукцията на отрасъла в страната и заема 7,5% от промишлеността в района. Тя разполага с богата суровинна база, особено в Дунавската равнина и в Предбалкана. В Плевен и Златна Панега се произвежда цимент, а в Ловеч, Карлуково, Самоводене, Шереметя и др. се развива вародобивната промишленост. Този район е специализиран в производството на керамични материали. Керамични фабрики има в Горна Оряховица, Червен бряг, Дебелец, Севлиево, Луковит, с.Бутово и др. Всички керамични предприятия са добре осигурени със суровини. Керамичното предприятие в Полски Тръмбеш е специализирано в производството на тухли за акумулиращи печки.

Дърводобивната и дървообработващата промишленост е традиционен отрасъл, най-вече за планинската част на района и осигурява 25,2% от продукцията на отрасъла в страната. Дърводобивната промишленост се развива в Троян, Тетевен, Черни Осъм, Бели Осъм, Черни Вит, Габрово, Елена и Велико Търново. Дървообработването е съсредоточено предимно в Тетевен, Троян, Велико Търново, Елена и Трявна.

Мебелната промишленост се развива предимно в пазарните центрове – Плевен, Ловеч, Велико Търново и Габрово.

Целулозно-хартиената промишленост е технологично продължение на дървообработването и заема 10% от продукцията на отрасъла в страната. В района не се произвеждат хартия и целулоза, а само се обработва хартията. Това става в Луковит, Павликени и Стражица.

Стъklarската и порцеланово-фаянсовата промишленост заема 8,1% от продукцията на отрасъла в страната. Този отрасъл е представен от Завода за куха стъклария в Плевен. В Севлиево работи нов модерен завод за порцеланово-фаянсовата промишленост. В Габрово и Велико Търново се произвежда стъклена вата, в Калейци – порцеланови изделия, а в Троян – грънчарски изделия.

Текстилната, шивашка и трикотажната промишленост изпълнява важна районоорганизираща роля и предоставя 18,4% от продукцията на отрасъла в страната.

Памукотекстилната промишленост изпълнява водещи функции. Много добре е развита в Плевен и Габрово, а памучни платове се произвеждат още и в Троян и Тетевен.

Вълнотекстилната промишленост е съсредоточена в модерния вълнотекстилен комбинат в Габрово и във фабриките в Троян и Трявна.

Трикожажни изделия се произвеждат в много населени места в целия район. Това са Габрово, Трявна, Севлиево, Плевен и Ловеч, а в Ловеч има и специализирано предприятие за производство на детско и бебешко облекло.

Шивашката промишленост е продължение на текстилната промишленост в района и през последните години получава широко развитие. Във Велико Търново се произвежда – детско и юношеско облекло, Плевен – мъжки ризи, а Луковит – мъжки костюми.

Кожаро-кожухарската и обувната промишленост има широко развитие в района и произвеждат 31,3% от продукцията на отрасъла в страната. В този район се намират едни от най-големите кожарски предприятия в страната. Те са в Габрово, Ловеч и Севлиево. Габрово е специализиран и в производството на обувки и кожени сувенири.

Хранително-вкусовата промишленост е традиционен отрасъл за района и заема 16,1% от продукцията на страната. Застъпени са почти всички нейни подотрасли. Мелничарската промишленост е съсредоточена предимно в равнинната част на района и в големите пазарни центрове – Плевен, Свищов, Велико Търново, Ловеч, Севлиево и Полски Тръмбеш.

Месокланичното дело има широко развитие в градовете Плевен, Ловеч, Троян, Велико Търново, Габрово, Горна Оряховица, Елена и Свищов. Млекопреработващите центрове в района са разположени в големите консумативни центрове – Плевен, Ловеч, Габрово, Велико Търново, Троян, Горна Оряховица и Свищов.

Косервната промишленост е широко застъпен подотрасъл на района. Главни центрове са Плевен, Ловеч, Червен бряг, Горна Оряховица, Полски Тръмбеш, Севлиево, Дебелец, Джулюница и Свищов. Горна Оряховица е специализирана в производството на захар, сушени зеленчуци и плодове, както и локум и бонбони.

Маслодобивната промишленост е развита в Долна Митрополия, Свищов и Полски Тръмбеш.

Винарската промишленост е широко застъпена. В района се произвеждат както червени, така и бели вина. Лясковец е специализиран в производството на шампанизирани вина, а в Плевен е единственият НИИ по лозарство и винарска промишленост. Големи винарски центрове са още Сухиндол, Павликени, Свищов и Севлиево. В Троян, Тетевен и Елена се произвежда сливова ракия, а във Велико Търново – водки и подсладени напитки.

Цигари се произвеждат в Плевен, а пиво – в Плевен и във Велико Търново.

В отраслите към третичния сектор са заети 45,1% от икономически активното население на района. Голям е дялът на заетите в транспорта и съобщенията, търговията, туризма, образованието и здравеопазването.

Транспортът в този район е добре развит. Най-голямо значение има железопътният транспорт. В района се пресичат главните жп линии София – Варна и Русе – Подкова. Пристанищата на Свищов, Никопол и Самовит изпълняват районни функции.

Туризмът в този район е широко застъпен. Тук се намират не безизвестните меандри на р. Янтра при Велико Търново, местността Кайлъка при Плевен, долината на р. Осъм при Ловеч, пещерите Бачо Киро при Дряновския манастир и Еменските пещери. В района има и много исторически забележителности и архитектурни и археологически резервати като старите части на Велико Търново и Ловеч, етнографските музеи “Орешака”, “Етъра” и с.Боженци, Самоводската чаршия във Велико Търново, град Нова(Свищов), много манастири, в.Шипка, Панорамата в Плевен, крепостта Царевец във Велико Търново и много др. По тези причини районът е един от най-посещаваните обекти в страната от българи и чужденци.

В този район има големи възможности за развитие на селски и екологичен туризъм.

Място на района в националното стопанство

В Северния Централен район се формират 100% от брутния вътрешен продукт на страната, 14,5% от промишлената и 19,1% от селскостопанската продукция на България.

Първичният сектор на стопанството на района формира 19,5% от брутния вътрешен продукт, вторичният – 28,2%, а третичният - 52,3%.

Специализиращи отрасли на Северния Централен район в националното стопанство (в %)

Нефто-и газодобивна промишленост

Целулозно-хартиена промишленост

Кожаро-кожухарска и обувна промишленост

Електронна и електротехническа промишленост

Хранително-вкусова промишленост

Стъklarска и порцеланово-фаянсова промишленост

Текстилна и трикотажна промишленост

Промишленост за строителни материали

Машиностроене и металообработваща промишленост

Дърводобивна и дървообработваща промишленост

100

12,5

36,5

13,7

19,0

15,0

16,8

27,6

26

27,8

;Специализиращи промишлени изделия и селскостопански продукти на Северния Централен рай

Електротелфери

Радиоприемници

Електромотори

Телевизори

Твърди кожи

Каучукови обувки

Захарно цвекло

Захар

Трикотажни изделия

Металорежещи машини

Цимент

Тухли

Сливи

100

100

82,0

80,0

80,0

58,0

64,3

43,0

34,0

32,0

30,0

37,0

35,0

Проблеми и тенденции в развитието на района

Един от важните проблеми за района е застаряването на населението. Много от промишлените предприятия са физически и морално остарели. Друг важен проблем е замърсяването на околната среда от заводите в градовете Тетевен, Троян, Ловеч, Левски Севлиево, Габрово, Велико Търново и Горна Оряховица.

Северния Централен район има добра промишлена и селскостопанска специализация. В бъдеще широко развитие следва да получи производството на електромотори и електротелфери, като за целта нашите заводи се кооперират с водещи фирми от развитите страни. В района се произвеждат висококачествени маркови вина, които намират много добър прием в много развити страни по света. Областта е специализирана в производството на трайни колбаси от типа на горнооряховски суджук, смядовска луканка, които намират добър пазар в западноевропейските страни.

Още по-голямо развитие се очаква да получи маршрутния туризъм.

В Северния Централен район има тенденции за по-добро развитие на стопанството като цяло и най-вече има големи възможности за развитие на туризма.